

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİNEMA-TV ANASANAT DALI
SİNEMA-TV SANAT DALI

KAFKASYA GÜNLÜĞÜ 1918-1923
(Belgesel Film)

(Yüksek Lisans Tez Raporu)

Hazırlayan:

Arzu Ali ZADA

İSTANBUL, 2019

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİNEMA-TV ANASANAT DALI
SİNEMA-TV SANAT DALI

KAFKASYA GÜNLÜĞÜ 1918-1923
(Belgesel Film)
(Yüksek Lisans Tez Raporu)

Hazırlayan:
Arzu Ali ZADA

Öğrenci No:
140770050

Danışman:
Prof. Dr. Cenk DEMİRKIRAN

İSTANBUL, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **KAFKASYA GÜNLÜĞÜ 1918-1923** başlıklı belgesel film çalışmasının, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan hazırlandığını, Akademik Etik ilkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden yardım almadan, tarafımdan hazırladığına ant içerim 28.06.2019

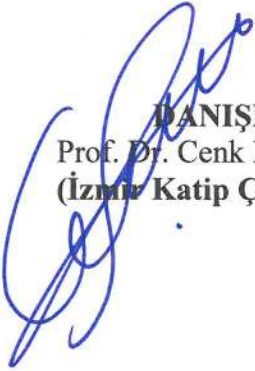
Arzu Ali ZADA

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

28/06/2019

Enstitümüz *Sinema – TV* Anasanat Dalı *Sinema - TV* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **140770050** numaralı **Arzu ALI ZADA**'nın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Kafkasya Günlüğü 1918-1923*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 28/05/2019 tarih ve 2019/22 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (45.) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Dr. Cenk DEMİRKIRAN
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Cengiz ASILTÜRK
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Mesut AYTEKİN
(İstanbul Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Arzu Ali ZADA
Danışmanı : Prof. Dr. Cenk DEMİRKIRAN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2019
Alanı : Sinema-TV
Anahtar Kelimeler : Azerbaycan, Bağımsızlık, Cumhuriyet, Kafkasya

ÖZ

KAFKASYA GÜNLÜĞÜ 1918-1920

(Belgesel Film)

1918 yılında bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, 1920 yılında Kızıl Ordunun işgaline uğrayarak Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin kurulmasına dek iki yıl boyunca dünya sahnesinde yer almıştır. İki yıl süren bağımsızlık boyunca verilen mücadele, kendisinden sonra gelen nesillere ilham kaynağı olmuştur. Bugünkü Azerbaycan Cumhuriyeti, kuruluş tarihini 1918'e dayandırmakta ve Müslüman coğrafyada kurulan ilk demokratik devlet olarak tarihte yer almaktadır.

Bu çalışmada Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşu, kuruluşunun ardından meydana gelen olaylar ve Cumhuriyet'in son bulması ele alınmıştır.

Name and Surname : Arzu Ali ZADA
Supervisor : Prof. Dr. Cenk DEMİRKIRAN
Degree and Date : Master, 2019
Department : Cinema -Tv
Key Words :Azerbaijan, Independence, Republic, Caucasia

ABSTRACT

CAUCASIA DIARY 1918-1920

(Documentary)

The Azerbaijan People's Republic, which declared its independence in 1918, was occupied by Red Army, though it was on the political stage of the World within two years till established Azerbaijan Soviet Socialist Republic. The Struggle for two years of independence has inspired to the generations to come after him. The present-day Republic of Azerbaijan bases its foundation on 1918 and is the first democratic state established in the Muslim geography.

This study is about the information of the Azerbaijan People's Republic, the events following its establishment and the end of the republic were discussed.

İÇİNDEKİLER

ÖZ

ABSTRACT

FOTOĞRAF LİSTESİ	iii
------------------------	-----

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1918-1923 ARASINDA KAFKASYA'DAKİ GELİŞMELER

1. Birinci Dünya Savaşı	2
2. Bolşevik İhtilali	3
3. Güney Kafkasya'nın Durumu	3
4. Bağımsız Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu	4

İKİNCİ BÖLÜM

YAPIM ÖNCESİ SÜREÇ

1. Belgesel Film Fikrinin Ortaya Çıkışı:.....	6
2. Araştırma	6
2.1. Röportaj Yapılan Kişilerin Belirlenmesi	6
2.2. Çekim takvimi	7
2.3. Ekipman Temini	7
2.4. Çekim Mekânları	7
2.5. Arşiv Görüntüler.....	7

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAPIM SÜRECİ

1. Yapım Ekibi	8
2. Ekipman	9
3. Bütçe	9
4. Çekimden Fotoğraflar	10

DÖRDÜNCÜ. BÖLÜM
YAPIM SONRASI SÜREÇ

1. Ses Kaydı	15
2. Belgesel Metni	15
3. Kurgu.....	20
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	21
KAYNAKÇA	22

FOTOĞRAF LİSTESİ

	Sayfa No.
Fotoğraf 1: Çekim öncesi buluşma	10
Fotoğraf 2: Prof. Dr. Anar İsgenderov.....	11
Fotoğraf 3: Prof. Dr. Anar İsgenderov	11
Fotoğraf 4: Doç. Dr. Mehman Süleymanov	12
Fotoğraf 5: Doç. Dr. Mehman Süleymanov	12
Fotoğraf 6: Doç. Dr. Mehman Süleymanov	13
Fotoğraf 7: Doç. Dr. Mehman Süleymanov	13
Fotoğraf 8: Çekim Sonrası	14

GİRİŞ

Bu belgesel film çalışmasında 1918-1923 yılları arasında Kafkasya’da yaşanan zorlu dönem içinde, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin kurulması ve iki senelik çetin mücadelesi sonrasında sona ermesi ele alınmıştır.

Belgesel ile, tarih sahnesinde kısa bir süre kalmış olmasına rağmen daha sonraki dönemde Azerbaycan halkının zihninde ulaşılması gereken bir hedef olarak kalan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin önemi aktarılmaya çalışılmıştır.

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti’nin kurulmasında ve yaşatılmasında Türkiye’nin büyük desteği olmuştur. Azerbaycan halkı bu desteği bugün de saygı ile hatırlamaktadır. Bu belgesel film, Azerbaycan bağımsızlık mücadelesini ve bu mücadelede Türkiye’nin katkılarını ortaya koymaktadır.

Belgesel için tarih alanında yetkin kişilerin bilgilerine başvurulmuş ve görüntülü mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1918-1923 ARASINDA KAFKASYA'DAKİ GELİŞMELER

1. Birinci Dünya Savaşı

Birinci Dünya Savaşı, Avrupa savaşı olarak başlayıp, Amerika Birleşik Devletlerinin de savaşa dâhil olması ile gerçek anlamda bir dünya savaşına dönüşmüştür. 28 Temmuz 1914'te başlayarak ve 11 Kasım 1918'de sona eren Avrupa merkezli bu savaş, dünyadaki güç dağılımının değişmesine neden olmuştur.

Birinci Dünya Savaşında İtilaf Devletleri ve İttifak Devletleri olarak adlandırılan iki taraf yer almıştır. İtilaf devletleri; Birleşik Krallık, Fransa Cumhuriyeti ve Rus İmparatorluğu merkezlidir. İttifak Devletleri ise asıl olarak Alman İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve İtalya Krallığı'ndan oluşur. Ancak Avusturya-Macaristan anlaşmaya karşı çıktığından, İtalya İtilaf Devletleri'nin tarafına geçmiştir. Osmanlı İmparatorluğu ise İttifak Devletleri'ne katılarak savaşa girmiştir. Başka devletlerin de savaşa girmesiyle cepheler genişlemiştir. Birinci Dünya Savaşı'na katılan devletlerde pek çok siyasi değişiklik meydana gelmiştir.

Özellikle 19. Yüzyılda Batılı ülkelerin Afrika üzerinde hızlanan sömürgecilik yarışı ve 20. Yüzyılın başındaki emperyalist politikalar Birinci Dünya Savaşı'nın ana nedenini oluşturduğu gözlemlenirken, savaşı çıkartan kıvılcım Avusturya tahtının veliahdı olan Arşidük Franz Ferdinand'ın, 28 Haziran 1914'te Gavrilo Princip isimli Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesidir. Böylelikle savaş başlamış ve birkaç hafta içinde Avrupa'nın büyük devletlerini içine çekmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Almanya, Rusya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı imparatorlukları tarihe karışmıştır.

2. Bolşevik İhtilali

Rusça “Ekim Devrimi” (Октябрьская революция / Oktyabrskaya revolyutsiya) olarak ya da sadece “Ekim” (Октябрь) olarak anılan Bolşevik Devrim, 7 Kasım 1917 tarihinde gerçekleşmiştir. Jülyen takvime göre tarihin Ekim ayına denk gelmesi nedeni ile Ekim devrimi olarak anılır. Petrograd’da bulunan geçici hükümet devrilmiş ve Rusya iktidarı Lenin önderliğindeki Bolşeviklere geçmiştir. Ardından Rusya savaştan çekilmiştir. Bolşevik karşıtları ve Çarlık yanlılarından oluşan Beyaz Ordu ile mücadeleden sonra 1922 yılında iç savaşta galip gelen Bolşevikler, Sovyetler Birliği’ni kurmuştur.

3. Güney Kafkasya’nın Durumu

Güney Kafkasya ya da Transkafkasya adıyla bilinen bölge bugünkü Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan devletlerini kapsamaktadır.

1917 yılına gelindiğinde Rus İmparatorluğunun Geçici Hükümeti, Kafkasya'daki çarlık yönetimini kaldırarak, Güney Kafkasya ve Rusya İmparatorluğu Devlet Duması (Meclis) milletvekillerinden meydana gelen Özel Transkafkasya Komitesini kurmuştur.

Bolşevik Devrimi’nin ardından 1917 yılı Kasım ayında Rus Girişimciler Meclisi seçimleri yapılmıştır.. Ancak Bolşevikler, seçimlerde Güney Kafkasya’yı kaybetmişlerdir. Bunun üzerine Güney Kafkasya'dan seçilmiş milletvekilleri “seym” olarak adlandırılan bölgesel bir parlamento kurmuşlardır.

22 Nisan 1918 tarihinde Transkafkasya hanedanı, Tiflis’te, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan’dan oluşan Transkafkasya Demokratik Federatif Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmiştir.

26 Mayıs 1918 yılında Gürcü heyeti, Güney Kafkasya'yı tek bir devlet altında bir araya getirmenin mümkün olmadığını belirterek Federasyondan çıktıklarını ve bağımsızlık ilan ettiklerini duyurmuşlardır.

28 Mayıs 1918 tarihinde ise Azerbaycan Halk Cumhuriyeti ve Ermenistan Demokratik Cumhuriyeti'nin bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle Transkafkasya Demokratik Federatif Cumhuriyeti sona ermiştir.

4. Bağımsız Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Kuruluşu

Güney Kafkasya Rus İmparatorluğunun çökmesi ile çeşitli milletlerin mücadele alanı haline gelen Azerbaycan coğrafyasında bağımsız bir devlet kurma fikri halk tarafından eskiye göre daha fazla talep görmeye başlamıştı. (Ahmedova, 2003: 5)

Rus ihtilali ile Bolşevikler'in iktidara gelmesi sonrasında, daha önceden Çarlık Rusya'sına bağlı olan tüm milletler birer birer bağımsızlık savaşına başlamışlardır. Aynı şekilde, Kafkasya'daki Müslümanlar da teşkilatlanmaya başlamışlardır.

19. yüzyıl başlarında, Rusya'nın Güney Kafkasya'yı işgal etmesi ile Azerbaycan ikiye ayrılır. Transkafkasya Federasyonu'nun dağılması ile Hasan Bey Aghayev'in başkanlığında ve Müslüman Ulusal Konseyi'nin Mahmudov sekreterliğinde Tiflis'te, kurulacak cumhuriyetin ilk toplantısı yapılmıştır. Görüşmeler ve müzakereler sonrasında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti 21 Mayıs 1918 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Ömrü sadece iki yıl süren bu devletin bağımsızlığını kazanmasında Türkiye'nin büyük etkisi bulunmaktadır. (Yel, 1999: 564)

Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin ilan edilmesi öncesinde cumhuriyet fikri halk içinde kabul görmekteydi. Bu olay bölgede yaşanan siyasi sürecin de bir devamı olmuştur. (Ahmedova, 2003: 4)

Azerbaycan temsilcileri, M. Rasulzade ve M. H. Hacinsk, Azerbaycan'a askeri yardım alabilmek için Osmanlı Devletine başvurmuşlardır. Başvuru neticesinde Osmanlı hükümetinde harbiye nazırı Enver Paşa, Azerbaycan'a, iki milyon lira kredi verilmesi ve Azerbaycan'da bulunan Türk ordusunun ihtiyaçları için aylık 50 bin lira ödenek ayrılması talimatlarını vermiştir. (İskenderli, 2012: 144)

O dönemde Azerbaycan Halk Cumhuriyeti pek çok devlet tarafından tanınmış olsa da Rusya ile ilişkileri iyi değildir. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti yönetimi, Rusya'nın, ülkelerini işgal etmek istediğini düşünmekteydiler. (İskenderli, 2012: 199) Nitekim daha sonra bu düşüncelerinde haklı oldukları görülmüştür.

Mondros Mütarekesi sonucunda Osmanlı kuvvetleri Azerbaycan'dan çekilince 28 Nisan 1920'de Kızıl Ordu birlikleri Azerbaycan'a girmişler ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'ne son vermişlerdir.

Cumhuriyet yıkılsa da bağımsızlık fikri devam etmiş ve 20. Yüzyıl sonunda kurulan yeni Azerbaycan Cumhuriyeti, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti geleneklerine bağlı kaldığını ilan etmiştir. 28 Mayıs günü, resmi olarak cumhuriyet günü ilan edilmiştir. (Ahmedova, 2003: 9)

İKİNCİ BÖLÜM

YAPIM ÖNCESİ SÜREÇ

1. Belgesel Film Fikrinin Ortaya Çıkışı:

Mevcut Azerbaycan Devleti kendisini, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin devamı olarak görmektedir. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunda Türkiye'nin katkısı büyüktür. Bu belgesel film Azerbaycan bağımsızlık mücadelesini ve Türkiye'nin bu mücadeleye katkısını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

2. Araştırma

Çekim öncesinde, dönemin Azerbaycan Halk Cumhuriyeti ile ilgili kaynaklar taranarak bilgi edinilmiş ve belgesel film için görüşülmesi gereken kişiler belirlenmiştir.

Belgeselde belirtilmesi gereken mekânların listesi çıkarılarak arşiv video-resim araştırması tamamlanmıştır.

2.1. Röportaj Yapılan Kişilerin Belirlenmesi

Belgesel için alanında yetkin iki tarihçinin akademik bilgisine başvurulmuştur. Bu iki tarihçinin seçilme nedeni ikisinin de Azerbaycan'da tarih alanında öne çıkan önemli bilim adamları oluşlarıdır.

a) Prof. Dr. Anar İsgenderov (Tarih)

b) Doç. Dr. Mehman Süleymanov (Tarih)

2.2. Çekim takvimi

ÇEKİM TARİHİ	ÇEKİM
12.04.2019	Prof. Dr. Anar İsgenderov (Tarih) Doç. Dr. Mehman Süleymanov (Tarih)

Röportaj yapılarak bilgilerine başvuru olan konuşmacılar ile Bakü Devlet Üniversitesi ve ARB TV binasında çekim planlanmıştır.

2.3. Ekipman Temini

Ekipman temini için ARB TV ile bağlantıya geçilmiş bütün ekipmanın aynı kurumdan temin edilmesi konusunda sözlü mutabakata varılmıştır.

2.4. Çekim Mekânları

Seki, Neftçala, Şamahı ve Novhanı Türk Şehitlik Abideleri görüntüleri kullanılmıştır. Röportaj çekimleri Bakü Devlet Üniversitesi ve ARB TV binasında gerçekleştirilmiştir.

2.5. Arşiv Görüntüler

Çalışmada arşiv görüntüler de kullanılmıştır. Bu görüntüler ARB TV arşivinden alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAPIM SÜRECİ

1. Yapım Ekibi

Çekimlerde üç kişi görev almıştır.

GÖREVİ	KİŞİ
YÖNETMEN	Arzu Ali Zada
GÖRÜNTÜ YÖNETMENİ	Rafiq Aliyev
GÖRÜNTÜ YÖNETMEN YARDIMCISI	Yağmur İbrahimov
SESLENDİRME VE METİN YAZIMI	Orhan Fikretoğlu

2. Ekipman

EKİPMAN	ÖZELLİK
KAMERA	Sony Full HD
IŞIK	2 adet 800W
SES KAYIT CİHAZI	Zoom
MİKROFON	Rode

3. Bütçe

BAŞLIK	HARCAMA (Türk Lirası cinsinden)
Teknik Ekip Ücreti	500 TL
Işık, kamera, ses kayıt cihazı, mikrofon ve tripod kirası:	1200 TL
Ulaşım	50 TL
Kurgu	250 TL
TOPLAM	2000 TL

4. Çekimden Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Çekim öncesi buluşma

Fotoğraf 2: Prof. Dr. Anar İsgenderov

Fotoğraf 2: Prof. Dr. Anar İsgenderov

Fotoğraf 3:Doç. Dr. Mehman Süleymanov

Fotoğraf 4: Doç. Dr. Mehman Süleymanov

Fotoğraf 5: Doç. Dr. Mehman Süleymanov

Fotoğraf 6: Doç. Dr. Mehman Süleymanov

Fotoğraf 7: Çekim Sonrası

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YAPIM SONRASI SÜREÇ

1. Ses Kaydı

Çekimin ardından, belgesel metni hazırlandı. Metin, ARB TV stüdyosunda seslendirildi. Ses kaydının alınmasından sonra kurgu aşamasına geçildi.

2. Belgesel Metni

Belgeselin orijinal metni tez yazarının Azeri olması ve konunun Azerbaycan'da geçiyor olmasından dolayı Türkçenin Azerbaycan lehçesinde yazılmış ve seslendirilmiş; Türkiye Türkçesi alt yazı uygulanmıştır. Seslendirme metninin Türkiye Türkçesine çevrilmiş hali aşağıda yer almaktadır:

DIŞ SES: Bir devlet inşa etmek kolay bir iş değildir. Bir kez kurulan devletin coğrafi konumu ise hiçbir zaman hafızalardan silinmez.

1918 yılında kurulan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti çok az bir süreliğine hâkimiyet kursa da, bu sürede çok şey başardı. En azından geçen yüzyılın 1990'larında, kazanılmış bağımsızlık fikrinin temeli oldu.

Cumhuriyet ilan edilmeden önce, üç Güney Kafkasya Cumhuriyeti¹, Transkafkasya Demokratik Cumhuriyeti'nin bir parçasıydı. O zaman, Rus İmparatorluğu'nda Kafkasya devletlerini bir konfederasyonda birleştirmek isteyen güçler yeterliydi. Müsavat partisinin sloganı da bunu doğrulamaktadır.

¹ Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan

Bununla birlikte, 26 Mayıs 1918'de, Gürcü milletvekilleri Alman müttefiklerinin ısrarı üzerine kendilerini bağımsız devlet ilan ettiler.

Ve Güney Kafkasya Seymi² kendiliğinden çöktü. Gürcüler gibi Ermeniler de topraklarımızda bağımsız bir devlet kurduklarını ilan ettiler.

Bunu gören Transkafkasya Seymi'nin Müslüman Fraksiyonu ortaya çıkan siyasi durumu görüşmek üzere 27 Mayıs'ta olağanüstü toplantı düzenledi.

Uzun tartışmalardan sonra, nihayet Geçici Ulusal Konsey kuruldu. Müsavat Partisi'nden Memmed Emin Resulzade, Ulusal Konsey başkanlığına seçildi. İcra Komitesi Başkanı görevi ise tarafsız Feteli Han Hoyski'ye verildi. Ulusal Konseyin ilk toplantısı 28 Mayıs'ta yapıldı. Bu toplantıda Azerbaycan'ın bağımsız devlet ilan edilmesine ilişkin tarihi karar alındı.

Prof. Dr. Anar İsgenderov (Mülakat):

“Mayıs 1918'de Cumhuriyet, yabancı bir ülkede, yabancı bir kentte ilan edildi. Neden? Yabancı ülke, yani Gürcistan'ın Tiflis şehrinde Şubat 1917'deki burjuva devriminden sonra, üç yüz yıldan fazla bir süredir iktidarda olan Romanov hanedanı dağıldı. Rusya çöktü. Yeni Rusya'nın inşa edilmesi de mümkün değildi. Diğer tarafta, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'na katılması. Elbette Osmanlı devleti de bu savaşa katıldı.”

DIŞ SES:

Bu salonun adı "Beyaz Salon". Bir zamanlar Vorontsov Dashkov'un ikametgahı. Buradan tüm Kafkasya yönetilmekteydi. Çünkü Varantsov Daşkov Kafkasya genel valisiydi. Daha sonra, 26 Mayıs'ta Ermeniler ve Gürcüler bağımsızlıklarını burada ilan ettiler. Azerbaycan Bağımsız Cumhuriyetin Halk Cumhuriyeti aynı salonda ilan edildi. Ermeniler, Azerbaycan topraklarının bir bölümünde zaten bir devlet kurmuşlardı. Borçalı,

² Transkafkasya Demokratik Federatif Cumhuriyeti'nde (23 Şubat - 26 Mayıs 1918) var olan yüksek yasama organı.

Karayazı, Derbent, Tabasaran ise yönetimden yoksundu. Bakü'de Bakü Halk Komiserliği Konseyi kuruldu.

Cumhuriyetimizin kurucuları bu merdivenlerden çıktıkları esnada Azerbaycan Bağımsız Cumhuriyeti mevcut değildi. Ancak, 28 Mayıs 1918'de, bu merdivenlerden inerlerken artık 'Bağımsız Azerbaycan Devleti Cumhuriyeti' kurulmuştu ve daha sonra Antanta hükümeti, birçok yabancı güç ve yabancı devlet Azerbaycan Cumhuriyeti'ni tanıdı. Bu bina da bu muhteşem olaya tanık oldu. Bu merdivenlerden çıkan siyasi liderler, millet için bir devlet modeli oluşturdular ve Memmed Emin Resulzade'nin, "Bir kere yükselen bayrak bir daha inmez" sloganı bugün de Azerbaycan'da yaşamaktadır.

Cumhuriyetçiler 16 Haziran'da Tiflis'ten Gence'ye taşındı ve orayı bağımsız devletin başkenti ilan ettiler. Aynı yılın 4 Haziran'ında Azerbaycan devleti, Osmanlı İmparatorluğu ile "barış ve dostluk" anlaşması imzaladı. Bu anlaşmanın imzalanmasının sabahı Türk birlikleri Gence'ye geldi ve Osmanlı ve Azerbaycan Türklerinden oluşan Kafkas İslam Ordusunu kurmaya başladı.

Doç. Dr. Mehman Süleymanov (Mülakat):

Kafkas İslam Ordusu öyle bir dönemde, öyle bir anda harekete geçti ki, bağımsızlığını ilan etmiş Azerbaycan'ın topraklarının neredeyse yarısından çoğu düşman işgali altındaydı.

DIŞ SES:

17 Haziran'da, Ulusal Konsey faaliyetlerini durdurduktan sonraki altı ay içinde Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Yasama Organının genel-gizli ve açık oylama ile seçilecek kurucular meclisine çağırılması kabul edildi.

Bu altı aylık sürecin 16 Aralık'ta sona ermesi gerekiyordu. Bu nedenle, Feteli Han Hoyski halka hitap ederek şöyle söyledi:

“Nihayet bağımsızlığımızı ilan ettik. Devletimizin sınırları belli olmalıdır. Devletimizi hangi bölgede kuracağız? Komşularımız elleri yetişen yerleri işgal edip kendilerine devlet ilan ediyorlar. Azerbaycan’ı bağımsız devlet olarak görmek istemeyen devletler çoktur. Milli Devletimizin kısa bir sürede kurulması için kardeş Osmanlı devletinin bize askeri yardımda bulunmasına ihtiyacımız var. Bana inanın ki bu askeri destek bu gün bizim için çok önemli, ölüm kalım meselesidir. Devletimizi nerede kurmalıyız? Bakü işgal altındadır. Diğer bölgeleri kontrol edemiyoruz. Bu gün Cumhuriyet topraklarında savaş durum ilan ediliyoruz. Batum anlaşmasına dayanarak Azerbaycan hükümeti Türkiye’den askeri yardım istiyor. Kafkas İslam Ordusu yardımımıza geliyor.”

Batum anlaşmasına göre, on beş bin kişiyi aşmayan 5. ve 15. Bölükler aynı gece Gence’ye girdiler. Bir bir şehirleri Taşnak- Bolşevik birliklerinden kurtarıp sınırları belirlediler.

Doç. Dr. Mehman Süleymanov (Mülakat)

“Kafkas İslam Ordusu, Türkiye Azerbaycan askeri güçleri, gerçekten de çok şerefli bir mücadele verdiler. 1918 yılı 9, 10, ve 11 Temmuz tarihlerinde Gence’de oluşan, Ermeni - Taşnak güçlerini silahsızlandırdılar. Temmuz ayının ikinci yarısında, Galameryem civarında Azerbaycan Bağımsızlığı yolunda savaşlar gerçekleşti, Osmanlı askeri güçleri, buradaki ağır savaşın ardından Bolşevik - Taşnak güçlerine ciddi bir darbe vurdu. Buradan Azerbaycan ve Türkiye askeri kuvvetlerinin Bakü’ye zafer dolu yürüyüşleri başladı.

Ağsu civarında, Kürdemir, Şamahı, Hacıgabal’da ve sonunda Bakü’de önemli savaşlar yapıldı. Kafkas İslam Ordusunun güçleri Bakü civarında yaklaşık bir ay kalmak zorunda kaldılar.”

DIŞ SES:

Yeni oluşturulacak ordunun temelini, Kafkas İslam Ordusunu, Müslümanlar oluşturuyordu. Orduyu yönetmek için ilk hükümetin içinde askeri bakanlık kurulmuştu. Fakat birinci kabine erken bırakılınca bakanlık lağvedildi ve ordu kurma işine başkanlık etme görevi hükümetin kararıyla Kafkas İslam Ordusu kumandanı Nuri Paşa'ya verildi.

Doç. Dr. Mehman Süleymanov (Mülakat)

“Üzülerek söylüyorum, 1918 yılının 30 Ekiminde, Mondros Barış Anlaşmasının imzalanması ve bu barış anlaşmasında esasen Türkiye'nin mağlup duruma düşmesi ile Azerbaycan topraklarında bulunan Osmanlı Türkiye'sinin askeri kuvvetleri de geri çekilmek zorunda kaldı.”

DIŞ SES:

Toprak sorununu basit bir şekilde çözmek mümkün değildi. Birinci Dünya Savaşı'nda mağlup edilen Osmanlı İmparatorluğu tarafından imzalanan anlaşmaya rağmen, ordu Güney Kafkasya'dan çıkarıldığı anda Ermeniler kontrolden çıktılar. İlk önce Lori ve Borçalı çukurunu Gürcüler'den silah gücüyle geri aldılar ve Gürcülerle sürdürdükleri savaşı kazanarak çevre bölgelere de sahip oldular. Nahçıvan, Zengezur ve Karabağ'da Azerbaycanlılara soykırım yaptılar. Çaresiz kalan Nahçıvan, bu siyasete karşı koymak için 1918 yılı Kasım ayında Aras - Türk Cumhuriyeti'ni kurduğunu açıkladı ve bu Cumhuriyet daha sonra Güney Batı Kafkasya ile birleştirildi.

Doç. Dr. Mehman Süleymanov (Mülakat)

“Bir kez daha söylemek gerekirse, Azerbaycan'da kısa süre için bulunmasına rağmen Kafkas İslam Ordusunun varlığı, faaliyeti, Azerbaycan bağımsızlığında, bağımsız devlet olma sürecinde başarılı ve şerefli bir sayfa oluşturmaktadır.

Kafkas İslam Ordusunun başarılı faaliyetleri Azerbaycan Cumhuriyetinin bağımsızlığını kanıtlamış oldu. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti bir devlet olarak kabul edildi.

Azerbaycan halkının, Kafkas İslam ordusuna; Azerbaycan'da çarpışan Türk askeri güçlerinin gösterdiği kardeşliğe minnettarlığını sonucu, bu gün Azerbaycan'da birçok yerde Türk şehitlerinin mezarları vardır. Şunu söylemek istiyorum ki, Sovyet döneminde Türkçülüğün adını anmak, Türk askeri kuvvetlerinin Azerbaycan'da bulunmuş olduğunu hatırlamak dahi yasaklanmıştı. Buna rağmen, Azerbaycan halkı müteşekkik olduğu "Türk askerlerinin" anılarını sonsuza dek yaşatmak için askerlerin mezarlarını korumuş ve bugün bu mezarlar yenilenmiş, ziyaret yeri haline gelmiştir.”

DIŞ SES:

11. Kızıl Ordu, Cumhuriyet coğrafyasını işgal ettikten sonra kanlı kararlarını uygulamaya başladı. Bu kararın ilki; Cumhuriyet yöneticilerini öldürmek, onların Kürdemir Guberniyasını terk etmelerine izin vermemekti.

Şimdi ben Cumhuriyet Coğrafyasının çok önemli bir noktasındayım. Burası Yevlak'ta Garhund köyünün meşhur köprüsü. Söylenenlere göre, Nesib bey Yusifbeyli, gördüğünüz bu köprüden aşağıya atılarak katledilmiştir.

İki yıllık tarihi süreç o kadar da uzun değil. İki yıllık bağımsızlık ise hiç kısa değil.

3. Kurgu

Belgesel film metninde yer alan konulara uygun olarak ARB Televizyonu arşivinden video ve fotoğraflar seçilmiş, tarihçilerin konu ile ilgili görüşlerini almak üzere yapılan röportaj görüntüleri de kullanılarak projenin kurgusu tamamlanmıştır.

Kurgu, Anar Seyidov tarafından yapılmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Güney Kafkasya coğrafyası tarih boyunca çekişmelere ve işgallere sahne olmuştur. Bölge devletleri, tehditleri bertaraf edebilmek için, tek devlet altında birleşmek, federatif yapı ya da siyasi birlik gibi çeşitli yollara başvurmuşlar ancak bir sonuç alamamışlardır.

Günümüzde, Azerbaycan dışında, diğer Güney Kafkasya ülkeleri; Gürcistan ve Ermenistan da toprak anlaşmazlıkları sorunları yaşamaktadırlar. Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki toprak sorunların başlangıcı, belgesel filmde ele aldığımız dönemden öncesine dayansa da Transkafkasya Federasyonu süreci bu anlaşmazlıkları artırmıştır.

Milletlerin kendi geleceklerini belirlemesi kavramı yani devletlerin kendi kaderini tayin hakkı meselesini Fransız ihtilali sırasında yayınlanan insan ve vatandaş hakları demecine dayandırmak mümkündür. Milletlerin politik, kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda kendi tercihleri doğrultusunda yol alabilmeleri önemli bir kavram olmakla birlikte; Birleşmiş Milletler, devletlerin toprak bütünlüğünü kendi geleceğini tayin hakkından daha önde tutmaktadır.

Azerbaycan'ın hem kendi kaderini tayin hem de toprak bütünlüğü anlamında uzun yıllardır süregelen problemleri olduğu bilinmektedir. Ulusal egemenliğini elde etmesi ile artık kendi tercihleri doğrultusunda hareket edebilecek bir duruma gelmiş olsa da henüz toprak meselesini aşabilmiş değildir.

İlerleyen yıllar ve değişecek şartlar sonucu, anlaşmazlık yaşanan ülkeler arasındaki toprak sorunlarının da aşılması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Ahmedova, F. (2003). Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti. *İRS Miras*, 6, 4-9.

İsgenderli, A. (2012). *Azerbaycan Hakikatleri 1917-1920*. Bakü: Elm ve Tahsil

Yel, S. (1999). Azerbaycan Cumhuriyeti Devleti'nin Kuruluşunda Türkiye'nin Yardımları İlhak amacına mı Yönelikti?. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 24, 563-578.

ÖZGEÇMİŞ

15 Haziran 1992 Bakü, Azerbaycan doğumluyum. İlk, orta ve liseyi Bakü’de tamamladıktan sonra yine Bakü şehrinde Batı Üniversitesi, Siyaset Bölümü’nden 2013 yılında mezun oldum. 2015 yılında Beykent Üniversitesi Sinema – TV Anasanat Dalında yüksek lisans eğitimine başladım. Bildiğim yabancı diller İngilizce ve Rusça’dır.

Aday: Arzu Ali ZADA